

ปถมมालย์ ทุตติยมาลย์ และจุฬาลงคมาลย์ กับประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่วัดผาแตก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย^๑

Submitted date: 18 November 2019

Revised date: 24 January 2020

Accepted date: 1 October 2020

จตุพร เพชรบุรณ^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์พระมาลัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทคือชาวไทใหญ่ ไทเขิน และไทลื้อ ที่บ้านผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เปรียบเทียบกับคัมภีร์พระมาลัยสำนวนไทยวนและสำนวนไทยอีสาน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์พระมาลัยกับประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก ผลการศึกษาพบว่าพระมาลัยสำนวนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทมี ๓ พบ เรียกว่า ปถมมालย์ ทุตติยมาลย์ และจุฬาลงคมาลย์ ในขณะที่ของไทยวนมี ๒ พบ เรียกว่า ปฐมมาลย์และทุตติยมาลย์ ส่วนของไทยอีสานมี ๒ พบ เรียกว่า มาลัยหมื่น-มาลัยแสน ด้านเนื้อหาพบว่าคัมภีร์ปถมมालย์ ทุตติยมาลย์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก มีใจความตรงกับคัมภีร์ปฐมมาลย์และทุตติยมาลย์ของไทยวน และตรงกับคัมภีร์มาลัยหมื่น-มาลัยแสนของไทยอีสาน ผู้แรกกล่าวถึงพระมาลัยนำดอกบัว ๘ ดอก ที่ได้จากชายยากจนไปสักการะพระธาตุจุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้ที่สองพระมาลัยพบกับพระศรีอาริย์ซึ่งสั่งความให้พระมาลัยบอกมนุษย์ว่าหากปรารถนา

^๑ บทความนี้ปรับปรุงจากการนำเสนอในการสัมมนาวิชาการอักษรศาสตร์พุทธศาสนศึกษาที่จัดร่วมกับ Khyentse Foundation ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^๒ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

จะเกิดในศาสนาของพระองค์ให้จัดเครื่องพิน္ฑูขามหาชาติและพวงเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียว ส่วนคัมภีร์จุฬาลงคมาลัย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตกซึ่งเป็นส่วนที่ไม่พบในคัมภีร์พระมาลัยของไทยวนและไทยอีสานเล่าเรื่องต่อไปว่า เมื่อพระมาลัยนำความจากพระศรีอารีย์ลงไปบอกมนุษย์ มนุษย์ต่อรองว่าการจัดเครื่องพิน္ฑูชาธรรมนั้นคนยากจนทำไม่ได้ พระมาลัยพร้อมจุฬาลงคอุบาสกจึงขึ้นไปถามพระศรีอารีย์ พระองค์อนุญาตว่าการจัดเทศน์เวสสันดรหากจัดคนเดียวไม่ได้ ก็ให้หลาย ๆ คนร่วมกันจัด ผลการศึกษาประเด็นถัดมาพบว่า ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตกมีการเทศน์คัมภีร์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติเช่นเดียวชาวไทยวนและไทยอีสาน เพื่อเป็นการอธิบายที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติ ระยะเวลาในการเทศน์และการจัดเครื่องพิน္ฑูขามหาชาติ นอกจากนี้เนื้อหาในคัมภีร์จุฬาลงคมาลัยยังเป็นการอธิบายที่มาของการจัดงานเทศน์มหาชาติในกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกที่มี ๒ ลักษณะตามเจ้าภาพ คือ ตั้งธัมม์เวสสันดรที่คนทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพและทานมหาปางปัจเจกบุคคลหรือคู่สามีภรรยาเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน

คำสำคัญ: พระมาลัย, ปถมมาลัย, ทูตียมาลัย, จุฬาลงคมาลัย, เทศน์มหาชาติ

Pathom Malai, Thutiya Malai and Chunlangkha Malai and the Thet Maha Chat Tradition of Tai Ethnic Groups at Wat Pha Take Mai Sai District Chiang Rai Province

Chatuporn Petchaboon^๑

Abstract

The objectives of this article are to investigate three versions of Phra Malai scripture: Tai Yuan, Thai Isan and an ethnic group of Tai Yai, Tai Khoen and Tai Lue at Wat Pha Taek, Tambon Wiang Phang Kham, Mae Sai District, Chiang Rai Province. The investigation was on the content and the relationship between Phra Malai scriptures and the tradition of Maha Chat sermons. The study found that Phra Malai scriptures versions of Tai Yuan and Thai Isan have two parts. The two parts of the Tai Yuan version are called Pathom Malai and Thutiya Malai, while the two parts of the Thai Isan version are called Malai Muen and Malai Saen. However, the Phra Malai scripture version of the ethnic Tai group kept at Wat Pha Taek, Tambon Wiang Phang Kham, Mae Sai District, Chiang Rai Province has three parts called Pathom Malai, Thutiya Malai and Chunlangkha Malai. Regarding the content, the first two parts of all three versions of Phra Malai scriptures are the same, with the first part about Phra Malai taking eight lotus flowers offered to him by a poor man to pay homage to Phra That Chula Mani in Daowadueng Heaven. The second part is about Phra Malai meeting

^๑ A lecturer in Department of Society, Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.

Phra Sri-arya who instructs Phra Malai to inform humans that if they desire to be born in his religion, they should prepare a thousand items of offerings to Dhamma and listen to all the sermons of Maha Chat in one day. For the third part of Phra Malai scripture, the content continues about Phra Malai coming down to Chomphu Thawip or Jambudvipa to inform humans of Phra Sri-arya's instructions, but with the humans negotiating that the poor could not afford a thousand items of offerings. Thus, when Phra Malai and Chunlangkha Ubasok went to ask Phra Sri-arya for permission to offer less items, permission was granted, and if the Thet Maha Chat could not be organized by one person, it could be jointly organized by many people. The study found further: 1) the tradition of Thet Maha Chat among Tai Yuan, Thai Isan and the Tai ethnic group at Ban Pha Taek listen to Phra Malai sermons before Maha Chat sermons; 2) Phra Malai scriptures describe the origin of the Thet Maha Chat tradition, the length of time for the sermons and the arrangement of the thousand offering items for Thet Maha Chat; and 3) Chunlangkha Malai describes the origin of Thet Maha Chat of the Tai ethnic group at Wat Pha Taek where Thet Maha Chat is classified into two types according to how the sermons are organized: Tang Dhamma Wessantara jointly hosted by people in the community and Than Maha Pang hosted by an individual person or a couple who are husband and wife.

Keywords: Phra Malai, Pathom Malai, Thutiya Malai, Chullangkha Malai, Thet Maha Chat

บทนำ

ประเพณีเทศน์มหาชาติของคนไทยทุกภาคเป็นงานบุญใหญ่ที่คนทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ ช่วยกันเตรียมของถวายวัด ตกแต่งสถานที่ แบ่งกันเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ ประเพณีเทศน์มหาชาติในภาคเหนือมีการเทศน์คัมภีร์พระมาลัย จำนวน ๒ ผูกด้วยกัน เรียกว่าคัมภีร์ปฐมมาลัย (มาลัยเค้า) และคัมภีร์ทุติยมาลัย (มาลัยปลาย) ก่อนเทศน์มหาชาติ (Rungrueangsri 1999, p. 2340-2350) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเทศน์คัมภีร์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติจำนวน ๒ ผูกเรียกว่า มาลัยหมื่น มาลัยแสน (Thatsananan 1999, p. 3033-3042) ภาคกลางและภาคใต้ของไทยไม่มีธรรมเนียมเทศน์คัมภีร์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติแต่มีความเชื่อว่าพระศรีอาริย์ฝากให้พระมาลัยบอกมนุษย์ในชมพูทวีปว่าหากปรารถนาจะเกิดในศาสนาของพระองค์ให้ฟังเทศน์มหาชาติให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ให้จบภายในวันเดียว

ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก บ้านผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นวัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ได้แก่ ชาวไทใหญ่ ไทเขิน และไทลื้อ ที่อพยพมาจากเมืองต่างๆ ในเมียนมาและสิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานที่แม่สายเมื่อ ๔๐-๕๐ ปี ที่ผ่านมา (Petchaboon, 2019, p. 5) แตกต่างจากประเพณีเทศน์มหาชาติของคนไทยในประเทศไทยกล่าวคือ มีประเพณีเทศน์มหาชาติ ๒ ลักษณะ แบ่งตามการเป็นเจ้าของ คือ ๑) คนทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของจัดเทศน์มหาชาติเรียกว่า **ตั้งธัมมเวสสันดร** ๒) คู่สามีภรรยาร่วมกันเป็นเจ้าของถวายคัมภีร์เวสสันดรชุดใหม่และสิ่งของต่าง ๆ ให้กับวัดและจัดเทศน์มหาชาติเรียกว่า **ทานมหาปาง** อนึ่งจากหลักฐานคัมภีร์ที่พบที่วัดผาแตกและจากสมุดบันทึกบัญชีคัมภีร์ประเพณีตั้งธัมมเวสสันดรที่วัดผาแตกพบว่า ในอดีตที่วัดผาแตกเทศน์คัมภีร์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติจำนวน ๓ ผูกด้วยกัน คือ *ปฐมมาลัย ทุติยมาลัย และจุฬาลงคมาลัย*

เนื้อความในคัมภีร์พระมาลัยสำนวนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกสำนวนไทยวนในล้านนาและสำนวนไทยอีสาน ๒ ผูก/พับแรกมีใจความตรงกันแล้วว่า “พระมาลัย” เป็นพระเถระผู้ทรงฤทธาณูภาพลงโปโปรดสัตว์นรกและขึ้นนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สนทนากับพระอินทร์และพระศรีอาริย์ ทั้งยังเป็นผู้นำข่าวสารจากสัตว์นรก พระยายมราช เทพบุตร เทพธิดา และศรีอาริย์

มาแจ้งแก่มนุษย์ในชมพูทวีป เรื่องหนึ่งที่พระมาลัยนำความมาแจ้งแก่มนุษย์คือ พระศรีอาริย์ฝากให้พระมาลัยแจ้งให้มนุษย์ทราบว่าหากมนุษย์ผู้ใดปรารถนาจะเกิดใน ศาสนาของพระศรีอาริย์ให้ฟังเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติให้จบภายใน ๑ วัน

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยพบว่า มีผู้สนใจศึกษาคัมภีร์พระมาลัยในแง่มุม ที่หลากหลาย ทั้งในแง่ที่มาของคัมภีร์พระมาลัย

อรอนงค์ พัดพาดี (Padpadee, 1978, p. 37-40) กล่าวว่า มีผู้ศึกษาและเสนอ ที่มาของพระมาลัยไว้ ๓ ประเด็น คือ

๑. ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร เชื่อว่ามาเลย์ยเทวดาเถรวาทผู้แต่งโดยภิกษุชาวลังกา แต่งในลังกาทวีป ส่วนฎีกามาลัยแต่งโดยพระพุทธรวิลาส พระภิกษุชาวลานนา

๒. สุภาพร มากแจ้ง เชื่อว่ามาเลย์ยเทวดาเถรวาทผู้แต่งโดยภิกษุชาวพม่า ใน ประเทศพม่า ส่วนฎีกามาลัยแต่งโดยพระพุทธรวิลาส พระภิกษุแห่งอาณาจักรสุโขทัย

๓. เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปเชื่อว่าเรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชน ฝ่ายเถรวาทรับจากฝ่ายมหายาน

จากการศึกษาของสุภาพรรณ ณ บางช้าง เรื่องวิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสาย พระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย ทำให้ทราบว่าเรื่องพระมาลัยได้เค้ามาจาก มาเลย์ยกะของพม่า และในลังกาเองก็ไม่ปรากฏเรื่องพระมาลัย คงมีแต่นิทานเรื่อง จุลคัลละที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับคัมภีร์มาเลย์ยเทวดาเถรวาทเท่านั้น แต่รายละเอียด และวัตถุประสงค์ของเนื้อหาต่างออกไปมาก (cited in Jaruworn, 1999, p. 60)

ความคิดเห็นเรื่องที่มาของคัมภีร์พระมาลัยในงานวิจัยของสุภาพรรณ สอดคล้องกับวัฒนา ณ นคร (Na-Nakorn, 1983, p. 45) สันนิษฐานที่มาของเรื่อง พระมาลัยในประเทศไทยว่ากวีไทยน่าจะดัดแปลงมาจากนิทานพื้นเมืองของลังกา เนื่องจากมีนิทานพื้นเมืองของลังกาเรื่องหนึ่งชื่อจุลคัลละ

นอกจากนี้ มีงานศึกษาพระมาลัยคำหลวง พระมาลัยสำนวนท้องถิ่น เช่น ชฎาลักษณ์ สรรพานิช (Sanpanich, 1981) ศึกษาพระมาลัยเชิงวิเคราะห์โดยใช้ ต้นฉบับสมุดข่อย อักษรขอม จากวัดราชบัลลังก์และวัดเนินซ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง วัฒนา ณ นคร (Na-Nakorn, 1983) ศึกษาลักษณะร่วมของเรื่อง พระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง รวมถึงการศึกษา

ประเพณีสวดพระมาลัยของชาวอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของอร่ามรัศมี
ด้วงชนะ (Duangchana, 1995) และ ศึกษาการสืบทอดทำนองสวดและประเพณี
สวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรีของปรมินท์ จารูวร (Jaruworn,
1999) จากการทบทวนเอกสารดังกล่าวข้างต้นไม่พบว่ามีการศึกษาคัมภีร์พระมาลัย
ที่ใช้สวดร่วมในประเพณีเทศน์มหาชาติ

ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ตำบลเวียงพางคำ
อำเภอแม่สลาย จังหวัดเชียงรายนอกจากจะเทศน์คัมภีร์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติ
แล้วยังมีคัมภีร์พระมาลัยมากกว่าคนไทย-ลาวกลุ่มอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ นอกจากจะมี
คัมภีร์ปฐมมาลัย คัมภีร์ทุติยมาลัยแล้ว ยังมีคัมภีร์จุฬาลงคมาลัยด้วย

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์พระมาลัยของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทที่วัดผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สลาย จังหวัดเชียงราย โดยเปรียบเทียบกับ
กับพระมาลัยสำนวนไทยวนและไทยอีสาน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์
พระมาลัยสำนวนวัดผาแตกกับประเพณีเทศน์มหาชาติที่วัดผาแตก

คัมภีร์ปฐมมาลัย ทุติยมาลัย และจุฬาลงคมาลัย สำนวนวัดผาแตกที่นำมาศึกษา
เป็นฉบับที่ขนานสามแก้วและครอบครวถวายไว้กับวัดผาแตกเมื่อ จ.ศ. ๑๓๖๐ หรือ
พ.ศ. ๒๕๔๑ ขนานสามแก้วเป็นชาวไทเขิน เมืองเชียงตุง เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายคัมภีร์

คัมภีร์พระมาลัยสำนวนไทยวนผู้วิจัยศึกษาจากที่อุดม รุ่งเรืองศรี ปวีรรต
และชำระต้นฉบับในหนังสือมหาชาติไม้ไผ่แจ้เขียวแดง ซึ่งมี ๒ ผูก เรียกว่า *ปฐมมาลัย*
และ*ทุติยมาลัย*

คัมภีร์พระมาลัยสำนวนอีสานผู้วิจัยศึกษาจากหนังสือล้ามหาชาติของ
สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี มี ๒ ผูก เรียกว่า *มาลัยหมื่น*และ*มาลัยแสน*

อนึ่ง วัสดุที่ใช้ในการบันทึกคัมภีร์ที่วัดผาแตกมีทั้งพับสา ใบลาน และลานเทียม
หากเป็นพับสาใช้ลักษณะนามว่าพับ หากเป็นใบลานหรือลานเทียมใช้ลักษณะนามว่าผูก

วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยปริญญารัตนบัณฑิตศึกษาคัมภีร์พระมาลัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกจากอักษรธรรมเป็นอักษรไทย ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระมาลัยและประเพณีเทศน์มหาชาติ ศึกษาคัมภีร์พระมาลัยทั้ง ๓ ส่วนนอย่างละเอียด วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์พระมาลัยกับประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยจำแนกผลการศึกษาเป็น ๔ ประเด็น คือ ๑) ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ๒) คัมภีร์จุฬาลงคมาลัยคัมภีร์ที่หายาก ๓) เปรียบเทียบเนื้อหาคัมภีร์พระมาลัย ๓ ส่วนน และ ๔) ความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์พระมาลัยกับประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก มีรายละเอียดดังนี้

๑) ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก

ประเพณีเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีสำคัญของคนไทยทุกภาค มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ภาคกลางและภาคใต้เรียกว่าประเพณีเทศน์มหาชาติ ภาคอีสานเรียกว่างานบุญพระเวสส์ ส่วนภาคเหนือเรียกว่าตั้งธัมม์หลวง นอกจากนี้ยังมีประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยด้วย เช่นที่บ้านผาแตก ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย กลุ่มชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยชาวไทใหญ่ ไทเขิน และไทลื้อ ซึ่งมีประเพณีเทศน์มหาชาติแตกต่างจากคนไทยในประเทศไทยกล่าวคือ มีจัดเทศน์มหาชาติโดยจำแนกตามเจ้าภาพออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ทานมหาปางและตั้งธัมม์เวสสันตระ

ทานมหาปางคือประเพณีเทศน์มหาชาติที่คู่สามี-ภรรยาร่วมกันเป็นเจ้าภาพถวายคัมภีร์เวสสันตระชุดใหม่และเครื่องไทยธรรมให้กับวัด รวมถึงถวายข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้นว่า ถ้วย จาน ช้อน เต้าอั้งโล่ หม้อ กระทะ ตู้เย็น เตียงนอน เครื่องนอน ตู้เสื้อผ้า และสิ่งของต่าง ๆ ด้วยเชื่อว่าเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว ข้าวของต่าง ๆ ที่ถวายจะโปรอในภพหน้า

ตั้งธัมมเวสสันดรคือประเพณีเทศน์มหาชาติที่คนทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานขึ้น กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตกให้ความสำคัญกับประเพณีตั้งธัมมเวสสันดรมาก นับตั้งแต่ตั้งวัดผาแตกมากลุ่มชาติพันธุ์ไทก็ร่วมกันจัดงานตั้งธัมมเวสสันดรเป็นประจำเกือบทุกปี นับถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๒ นับเป็นการจัดงานตั้งธัมมเวสสันดรเป็นครั้งที่ ๕๒

งานตั้งธัมมเวสสันดรเป็นงานบุญใหญ่ทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ใช้เวลาเตรียมงานประมาณ ๒ เดือน ทั้งพระภิกษุ-สามเณร ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชนแบ่งหน้าที่กันทำ โดยพระภิกษุ-สามเณรเป็นผู้เทศน์คัมภีร์ ดูแลกองอำนวยการ ต้อนรับพระภิกษุ-สามเณรที่มาจากต่างวัด ปูจรรย์กล่าวคำเวหนาน กล่าวคำอาราธนาธรรม ดูแลการประกอบพิธีกรรม กรรมาการวัดจัดเก็บเครื่องไทยธรรม ประโคมดนตรี ฟ่อศีล-แม่ศีล ทำความสะอาดวิหารและบริเวณวัดเมื่อเสร็จพิธี ฟ่อบ้านต้อนรับแขกที่มาจากต่างถิ่น แม่บ้านประกอบอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมงาน กลุ่มหนุ่มสาวทำต้นเงินมาถวายวัด กลุ่มวัฒนธรรมส่งชุดการแสดงทางวัฒนธรรมจัดแสดงในงาน และใช้เวลาในการจัดงาน ๔ วัน ๓ คืน (Petchaboon, 2019, p. 108)

ในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยมีธรรมเนียมว่าพระภิกษุเทศน์คาถาพันก่อน จากนั้นจึงเทศน์มหาชาติ ส่วนภาคอีสานพระจะเทศน์*มาลัยหมื่น มาลัยแสน* ก่อนวันรุ่งขึ้นเทศน์สังกาส (เทศน์บอกศักราช) จากนั้นเทศน์มหาชาติตั้งแต่กัณฑ์ทศพรจนถึงกัณฑ์นครกัณฑ์และปิดท้ายด้วยเทศน์ฉลองเวสสันดรคืออาณิสสังส์ในการฟังเทศน์มหาชาติ (Thatsananan, 1999, p. 3033-3042)

คนไทยวนในภาคเหนือลำดับการเทศน์จากคัมภีร์*ปฐมมาลัย* (มาลัยต้น) *ทุติยมาลัย* (มาลัยปลาย) และ*อาณิสสังส์มหาชาติ* รุ่งขึ้นเวลาเข้ามิดก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติตั้งแต่กัณฑ์ทศพรไปเรื่อย ๆ จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มักจะเสร็จจุดอนมุขเศษ (Rungreuangngsri, 1999, p. 2340-2350)

ส่วนประเพณีตั้งธัมมเวสสันดรหรือประเพณีเทศน์มหาชาติส่วนรวมที่วัดผาแตกใช้เวลาจัดงาน ๔ วัน มีคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ดังนี้

วันที่ ๑ *ปารมี อุณณหัสสะ อาณิสสังส์เข้า เปตพลี มหาวีบาก มาลัยโผด นิพพานสูตร เทวทูตทั้งห้า ปิดตามรณะ เยหลวง หนทางนิพพาน โลกภูมิ ชัยยะสังคหะ อุปคฤตเถร อาณิสสังส์ัพพะทาน สมอกทันใจ*

วันที่ ๒ สุขชะวันณะ สุตตันตะ วินัยยะ อภิธัมมา วิภังคะ ธาตุกถา
บุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก มหาปฏฐาน ปถมมालย์ ทุตติยมาลย์ (จุฬาลงคมาลย์)
คาถาพัน

วันที่ ๓ เวสสันตระ ๑๓ กัณฑ์

วันที่ ๔ มหาวิบากเวสสันตระ อานิสงส์เวสสันตระและกัณณกวัตติ

ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่บ้านผาแตกอีกลักษณะหนึ่ง
เรียกว่า ประเพณีทานมหาปาง ซึ่งเจ้าภาพจะถวายคัมภีร์เวสสันตระชุดใหม่ให้แก่วัด
ตั้งต้นจาก ปารมี ปถมมาลย์ ทุตติยมาลย์ (จุฬาลงคมาลย์) คาถาพัน เวสสันตระ วิบาก
เวสสันตระ อานิสงส์เวสสันตระ กัณณกวัตติ ธัมมชาตาของเจ้าภาพและธัมมอุทิศให้
ผู้เสียชีวิต

๒) คัมภีร์จุฬาลงคมาลย์คัมภีร์ที่หายาก

จากคำบอกเล่าของพระที่วัดผาแตก พระสุภาพ สุขขปัญโญ อธิบายว่าแต่เดิม
ในงานตั้งธัมมเวสสันตระที่วัดผาแตกมีการเทศน์คัมภีร์ ปถมมาลย์ ทุตติยมาลย์ และ
จุฬาลงคมาลย์ ก่อนการเทศน์มหาชาติครบถ้วนทั้งสามคัมภีร์ แต่เนื่องจากช่วงหลัง
เชียงตุงไม่ผลิตคัมภีร์จุฬาลงคมาลย์ คัมภีร์นี้จึงหายาก และไม่ได้นำมาเทศน์ในงานตั้ง
ธัมมเวสสันตระอีก (Sukkapanyo, personal interview, 2014, February 14) จากการ
เก็บข้อมูลงานตั้งธัมมเวสสันตระและงานทานมหาปางของผู้วิจัยที่วัดผาแตกระหว่าง
พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘ พบว่ามีการเทศน์คัมภีร์พระมาลย์ก่อนเทศน์มหาชาติ เหลือเพียง
๒ พับ คือ ปถมมาลย์และทุตติยมาลย์ อย่างไรก็ตาม จากบันทึกบัญชีการเทศน์ธัมมในงาน
ตั้งธัมมเวสสันตระของวัดผาแตกปี พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๖ พบว่า เฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๕๒
เคยมีการเทศน์คัมภีร์พระมาลย์ทั้ง ๓ พับ ได้แก่ ปถมมาลย์ ทุตติยมาลย์ และ
จุฬาลงคมาลย์ ก่อนเทศน์คัมภีร์เวสสันตระ ๑๓ กัณฑ์ อย่างไรก็ตามแต่ตั้งแต่ พ.ศ.
๒๕๕๓ เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๘ ในงานตั้งธัมมเวสสันตระไม่มีการเทศน์คัมภีร์
จุฬาลงคมาลย์อีก

จากการสำรวจคัมภีร์ที่มีผู้ถวายไว้กับวัดผาแตกเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๕๗ ผู้วิจัยพบว่า ที่วัดผาแตกมีคัมภีร์พระมาลย์ ดังนี้

- คัมภีร์ปถมมालย์ จำนวน ๑ พับ กับ ๗ ผูก
- คัมภีร์ทุติยมालย์ จำนวน ๔ พับ กับ ๖ ผูก
- คัมภีร์จุฬาลงคมालย์ ๑ พับ กับ ๑ ผูก

จากข้อมูลข้างต้นพบคัมภีร์ปถมมालย์และคัมภีร์ทุติยมาลย์มากกว่าคัมภีร์จุฬาลงคมालย์ โดยพบคัมภีร์ปถมมालย์ รวม ๘ พับ/ผูก พบคัมภีร์ทุติยมาลย์ รวม ๑๐ พับ/ผูก แต่พบคัมภีร์จุฬาลงคมालย์ เพียง ๒ พับ/ผูก ผู้ที่ถวายคัมภีร์จุฬาลงคมालย์เข้าวัด ผาแตกมี ๒ เจ้าภาพ คือ ๑) ขนานสามแก้ว หรือนายสาม วงศ์ใหญ่ ชาวไทเขิน ขนานสามแก้ว ถวายคัมภีร์ปถมมालย์ ทุติยมาลย์ จุฬาลงคมालย์ และเวสสันดรฉบับทีกบนพับสาไว้กับวัดผาแตกเมื่อ จ.ศ. ๑๓๖๐ หรือตรงกับ พ.ศ. ๒๕๔๑ และ ๒) ภาเก้อแสงพอกและนางหล้า ถวายคัมภีร์ปารมี ปถมมालย์ ทุติยมาลย์ จุฬาลงคมालย์ วินัยะ อภิธัมมามหาราช และอานิสงส์เวสสันดร ผู้คัดลอกคือหนานแสง บันทึกลงในใบลาน ไม่ระบุปีที่ถวาย

จากหลักฐานทั้งสมุดบันทึกบัญชีคัมภีร์ในงานตั้งธัมมเวสสันดรที่วัดผาแตก และจากหลักฐานคัมภีร์จุฬาลงคมालย์ที่วัดผาแตก ชี้ให้เห็นว่าครั้งหนึ่งที่วัดแห่งนี้ ประเพณีตั้งธัมมเวสสันดรซึ่งเป็นประเพณีเทศน์มหาชาติส่วนรวมและงานทานมหาปางซึ่งเป็นประเพณีเทศน์มหาชาติส่วนบุคคล เคยมีการถวายคัมภีร์พระมालย์ครบทั้ง ๓ พับ/ผูก ได้แก่ ปถมมालย์ ทุติยมาลย์ จุฬาลงคมालย์ และเทศน์คัมภีร์ดังกล่าวมาก่อน แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงการถวายคัมภีร์ปถมมालย์และทุติยมาลย์ เท่านั้น

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (The Social Research Institute, 1982) สํารวจคัมภีร์ใบลานที่ วัด ๘ จังหวัด ในเขตภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ พะเยาลำพูน ลำปาง เชียงราย น่าน แพร่ และ ตาก รวม ๕๒๕ วัด คณะผู้วิจัยจัดให้คัมภีร์เวสสันดร คัมภีร์ปฐมมालย์ ทุติยมาลย์ และอานิสงส์มหาชาติอยู่รวมกันอย่างไรก็ตามจากข้อมูลรายชื่อหนังสือโบราณล้านนาไทย : เอกสารโมโครฟิล์ม (1982, p. 182) ระบุว่า “มหาชาติขาดก ฉบับแท่นแก้วมโนเมือง ของวัดพระหลวงต.ดอนมูล อ.สูงเม่น จ.แพร่ ขาดอานิสงส์ฯ, ปฐมฯ, ทุติยฯ เพิ่มจุฬาลงคมालย์วัดถู่” ข้อมูลการสำรวจคัมภีร์ใบลานในภาคเหนือของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดังกล่าวพบคัมภีร์จุฬาลงคมालย์วัดถู่อยู่เพียงผูกเดียวที่ถวายร่วมกับคัมภีร์เวสสันดร

ในขณะที่พบคัมภีร์ปฐมมาลัยและคัมภีร์ทุติยมาลัยถวายร่วมกับคัมภีร์เวสสันดรระบอบครั้งมากกว่า

จากข้อมูลดังกล่าวซึ่งพบคัมภีร์จุลสังคมาลัยวัตถุร่วมกับคัมภีร์เวสสันดรระบอบก่อนว่าครั้งหนึ่งที่วัดพระหลวง จ.แพร่ เคยมีผู้ถวายคัมภีร์ จุลสังคมาลัยวัตถุร่วมกับคัมภีร์เวสสันดรระบอบก่อน

อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์ (Rogen Poltier, 1987, p. 192-193) รวบรวมวรรณกรรมไทเขินจากเมืองเชียงตุงและสรุปเนื้อหาวรรณกรรมไทเขินจำนวน ๒๗๒ ชื่อเรื่อง พบว่ามี คัมภีร์ ปฐมมาลัย ทุติยมาลัย รวมอยู่ด้วย แต่ไม่มีชื่อคัมภีร์จุลสังคมาลัยสอดคล้องกับ Sengpan Pannnyawamsa (2009) ศึกษาธัมมเวสสันดรชาดกที่เชียงตุง พบว่าการเทศน์คัมภีร์เวสสันดรชาดกที่เชียงตุงลำดับคัมภีร์ปฐมมาลัยและทุติยมาลัยก่อนแล้วจึงเทศน์เวสสันดรชาดก โดยไม่ปรากฏคัมภีร์จุลสังคมาลัย แต่อย่างไร

เมื่อพิจารณาข้อมูลของอนาโตน Sengpan และคำบอกเล่าของพระสุภาพสุขขปัญญา สะท้อนว่าที่เชียงตุงคัมภีร์ที่เทศน์ร่วมกับมหาชาติที่เป็นที่นิยมคือ คัมภีร์ปฐมมาลัยและทุติยมาลัย หากคัมภีร์จุลสังคมาลัยไม่เป็นที่นิยมเท่าใดนัก

Kumiko Kato และ Isra Yanatan (2001)สำรวจคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่วัดในสิบสองพันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่ามีคัมภีร์ ปฐมมาลัย จำนวน ๒๔ พับ/ผูก คัมภีร์ทุติยมาลัย จำนวน ๒๖ พับ/ผูก และพบคัมภีร์จุลสังคมาลัย ๑๐ พับ/ผูก ระบุชื่อที่เขียนต่างกัน ได้แก่ ตติยมาลัย ตติยจุฬคอบาสก ตติยจุฬละ ตติยจุฬมาลัย และจุฬงคมาลัย น่าสนใจว่าการเรียกชื่อคัมภีร์จุลสังคมาลัยในสิบสองพันนาสะท้อนว่าพระมาลัยในความรับรู้ของชาวไทลื้อในสิบสองพันนามี ๓ ผูก/พับ คือ ปฐมมาลัย ทุติยมาลัย และตติยมาลัย

ข้อมูลจากการสำรวจคัมภีร์ที่สิบสองพันนาของ Kumiko และ Isra เป็นหลักฐานยืนยันว่าที่สิบสองพันนา คัมภีร์ที่ถวายร่วมกับคัมภีร์เวสสันดร มีทั้งปฐมมาลัย ทุติยมาลัย และจุลสังคมาลัย

จากข้อมูลการสำรวจคัมภีร์ข้างต้นทั้งที่วัดผาแตก อ.แม่สาย จ.เชียงราย การสำรวจคัมภีร์ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย เนื้อเรื่องย่อวรรณกรรมไทยเขินในเมืองเชียงตุง รัชฐาน สภาพเมียนมา รวมถึงการสำรวจคัมภีร์ที่สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าคัมภีร์ *ปถมมาลัย* และคัมภีร์ *ทุตติยมาลัย* เป็นเรื่องที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีต้นฉบับอยู่เป็นจำนวนมากกระจายอยู่ตามวัดต่าง ๆ ทั้งในภาคเหนือ เชียงตุง และสิบสองปันนา ในขณะที่คัมภีร์ *จุฬาลงคมาลัย* ไม่เป็นที่รู้จักเท่าใดนักและมีต้นฉบับเหลืออยู่น้อยมากหากพบต้นฉบับกระจายอยู่ในหลายวัดของสิบสองปันนา อย่างไรก็ตามข้อมูลการสำรวจคัมภีร์ข้างต้น รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลักฐานว่าครั้งหนึ่งที่วัดพระหลวง จ.แพร่ วัดบางแห่งในเชียงตุง และที่วัดหลายแห่งในสิบสองปันนาเคยมีการถวายคัมภีร์ *ปถมมาลัย* *ทุตติยมาลัย* และ *จุฬาลงคมาลัย* ร่วมกับการถวายคัมภีร์ *เวสสันดร* มาก่อน นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังสะท้อนว่าคัมภีร์ *ปถมมาลัย* และคัมภีร์ *ทุตติยมาลัย* เป็นคัมภีร์ที่พบได้ทั่วไป ในขณะที่คัมภีร์ *จุฬาลงคมาลัย* เป็นคัมภีร์ที่หายาก ข้อมูลข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นว่าธรรมเนียมการถวายคัมภีร์ *จุฬาลงคมาลัย* ร่วมกับคัมภีร์ *ปถมมาลัย* และ *ทุตติยมาลัย* ที่วัดผาแตก อ.แม่สาย จ.เชียงราย เป็นธรรมเนียมที่สืบทอดมาจากสิบสองปันนาและเชียงตุง สอดคล้องกับคนในบ้านผาแตกซึ่งจำนวนหนึ่งอพยพมาจากสิบสองปันนาและเชียงตุง

๓) เปรียบเทียบเนื้อหาคัมภีร์พระมาลัย ๓ ส่วน

คัมภีร์พระมาลัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกที่นำมาใช้ศึกษามี ๓ พบใช้ชื่อว่า *ปถมมาลัย* *ทุตติยมาลัย* และ *จุฬาลงคมาลัย* คัมภีร์พระมาลัยของไทยวนมี ๒ พบใช้ชื่อว่า *ปฐมมาลัย* และ *ทุตติยมาลัย* ส่วนคัมภีร์พระมาลัยของไทยอีสานมี ๒ พบ ใช้ชื่อว่า *มาลัยหมื่น* และ *มาลัยแสน* ดังนั้นความแตกต่างที่ชัดเจนคือ คัมภีร์พระมาลัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกมี ๓ พบ ซึ่งมากกว่าของไทยวนและไทยอีสานอยู่ ๑ พบ/ ผู้

ผู้วิจัยขอเรียกคัมภีร์ *ปถมมาลัย* (วัดผาแตก) *ปฐมมาลัย* (ไทยวน) และ *มาลัยหมื่น* (ไทยอีสาน) เรียกรวมกันว่า พระมาลัยผู้คนที่ ๑ และขอเรียกคัมภีร์ *ทุตติยมาลัย* (วัดผาแตก, ไทยวน) และ *มาลัยแสน* ว่าพระมาลัยผู้คนที่ ๒ และขอเรียกคัมภีร์ *จุฬาลงคมาลัย* (วัดผาแตก) ว่าพระมาลัยผู้คนที่ ๓

คัมภีร์ปฐมมालย์ (วัดผาแตก) ปฐมมालย์ (ล้านนา) มालย์แสน (อีสาน) มีเนื้อหาหลักตรงกัน เล่าถึงชายยากจนเลี้ยงมารดาเก็บดอกบัว ๘ ดอก ถวายพระมालย์ และอธิษฐานว่าเกิดชาติใด ๆ ขอย่าไต่ยากจน พระมालย์นำดอกบัวไปบูชาพระเจดีย์ จุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระอินทร์เป็นผู้สร้างพระเจดีย์จุฬามณี เทวดาสักการะ พระเจดีย์จุฬามณีในวันโกนและวันพระ พระมालย์สนทนากับพระอินทร์ถึงบุญกุศล ที่เทวดาบ้ำเพ็ญ

คัมภีร์ทุติยมาลย์ (วัดผาแตก) คัมภีร์ทุติยมาลย์ (ล้านนา) และคัมภีร์มालย์แสน (ไทยอีสาน) มีเนื้อหาหลักตรงกัน เล่าถึงพระศรีอารีย์พร้อมบริวารเสด็จมาสักการะ พระเจดีย์จุฬามณี พระอินทร์เล่าบุญกุศลของเทพบริวารพระศรีอารีย์ให้พระมालย์ฟัง มालย์สนทนากับพระศรีอารีย์ถึงบุญกุศลที่มนุษย์บ้ำเพ็ญ พระศรีอารีย์ฝากให้พระมालย์ ลงไปบอกมนุษย์ในชมพูทวีปว่าหากปรารถนาจะเกิดในศาสนาของพระองค์ให้มนุษย์ จัดเครื่องพันบูชาธัมมเวสสันดระ จัดเทศน์ให้เสร็จภายในวันเดียว ห้ามมิให้มนุษย์ กระทำอนันตริยกรรม ศาสนาพระสมณโคดมตั้งอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี จากนั้นคนไม่ละอาย และเกรงกลัวต่อบาปคนทำผิดศีล อายุคนน้อยลงจนเหลือ ๑๐ ปี เกิดการฆ่าฟันกัน ผู้ที่รอดชีวิตได้ชวนกันรักษาศีล เมื่อคนมีศีลต่อมาอายุคนเพิ่มขึ้น เมื่อใดที่บ้านเมือง ร่มเย็นพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์พระศรีอารีย์จะรับอาราธนาลงมาเกิดในโลก มนุษย์ ศาสนาพระศรีอารีย์คนอยู่ในศีลธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข พระมालย์ นำความที่พระศรีอารีย์ฝากมาบอกให้มนุษย์ในชมพูทวีปทราบ กล่าวถึงชายผู้ถวาย ดอกบัวเมื่อจวนจะสิ้นชีวิตระลึกถึงกุศลที่ถวายดอกบัวจึงอุบัติเป็นเทพบุตรในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์

เนื้อหาหลักในคัมภีร์พระมालย์พบ/ผูกที่ ๑ และ ๒ มีใจความหลักตรงกัน ดังได้แสดงไว้ข้างต้น แต่สิ่งที่แตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบในพบ/ผูกเดียวกัน คือ รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ พระมालย์พบ/ผูกที่ ๑ ให้ชื่อสถานที่ที่พระมालย์คิดจะนำ ดอกบัวไปสักการะ ชื่อเทวดา จำนวนบริวารของเทวดาแตกต่างกัน พระมालย์พบ/ผูกที่ ๒ กล่าวถึงจำนวนบริวารของพระศรีอารีย์แตกต่างกัน ส่วนนวนไทยวนระบุชื่อ เทพบุตรที่ถวายดอกบัวให้พระมालย์ว่าชื่ออุปปลเทวบุตร ในขณะที่อีกสองสำนวน ไม่ระบุชื่อเทพบุตร เป็นต้น

นอกจากเนื้อเรื่องหลักของทั้ง ๓ ส่วนนตรงกันแล้ว คัมภีร์พระมาลัยทั้ง ๓ ส่วนนใช้ความเปรียบเดียวกันอีกด้วย

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาหลักตรงกันและมีความเปรียบเทียบที่กล่าวในทำนองเดียวกัน แตกต่างเฉพาะรายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละส่วนน

จุดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ พระมาลัยผู้คนที่ ๓ หรือคัมภีร์จุฬาลงคมาลัย พบเฉพาะส่วนนกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก พระมาลัยผู้คนที่ ๓ มีเนื้อความดังนี้

คัมภีร์จุฬาลงคมาลัยเล่าว่าพระมาลัยนำดอกบัวแปดดอกที่ชายยากจนถวายไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้พบพระศรีอารีย์ พระองค์ฝากให้พระมาลัยบอกชาวชมพูทวีปว่าหากปรารถนาจะพบพระศรีอารีย์ให้จัดเครื่องพันบูชา เวสสันตระ จัดเทศน์เวสสันตระให้เสร็จภายในวันเดียว พระมาลัยนำความลงไปแจ้งมนุษย์ในชมพูทวีป มนุษย์กล่าวว่าเครื่องบูชาธัมม์มีหลายอย่างทั้งยังต้องจัดเตรียมอย่างละเอียด ถ้าเป็นเช่นนั้นเฉพาะกษัตริย์และเศรษฐีเท่านั้นจึงจะทำได้ จึงขอให้พระมาลัยขึ้นไปถามพระศรีอารีย์อีกครั้ง พระมาลัยขออาสาสมัครเป็นสักขีพยาน จุฬาลงคอบาสก รับอาสา หลังจากที่ถูกจุฬาลงคอบาสกชำระร่างกายเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นชุดสีขาว พระมาลัยเข้ามาฉมน จุฬาลงคอบาสกเกาะชายผ้าพระมาลัยขึ้นไปที่พระเจดีย์จุฬามณี ขณะนั้นพระศรีอารีย์เทศน์มหาเวสสันตรชาดกอยู่ เมื่อเทศน์จบ ๑ ตอนพระองค์ก็ปลื้มดีว่าสนทนากับพระมาลัย พระมาลัยเล่าถึงเหตุที่ต้องขึ้นมาอีกรอบว่าชาวชมพูทวีปขอต่อเรื่องการจัดเทศน์เวสสันตระ พระศรีอารีย์อนุญาตว่า หากจัดคนเดียวไม่ได้ให้คนหลาย ๆ คนช่วยกันจัดเตรียมเครื่องพันบูชาเวสสันตระ และจัดให้แล้วเสร็จในวันเดียว จากนั้นพระศรีอารีย์และจุฬาลงคอบาสกลงมายังโลกมนุษย์ พระมาลัยนำความที่พระศรีอารีย์บอกแจ้งให้มนุษย์ทราบ

ความแตกต่างที่ชัดเจนของคัมภีร์พระมาลัยส่วนนวัดผาแตกเมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระมาลัยส่วนนไทยวนและส่วนนไทยอีสาน คือ คัมภีร์พระมาลัยส่วนนไทยวนและไทยอีสานแบ่งजारเป็น ๒ ตอน ตอนละ ๑ ผู้ และมี ๒ ผู้ ในขณะที่ คัมภีร์พระมาลัยส่วนนกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก แบ่งบันทึกเป็น ๓ ตอน หรือ ๓ พับ และให้ชื่อคัมภีร์พระมาลัยพับที่ ๓ ว่าจุฬาลงคมาลัย

อนึ่ง เนื้อเรื่องในคัมภีร์*จุฬาลงคมาลัย*คล้ายคลึงกับเรื่องจุลคัลละอุบาสก ในหนังสือรสวาหินี ซึ่งเป็นนิทานพื้นเมืองลังกาเรื่องมีว่า

จุลคัลละอุบาสกเป็นผู้เลื่อมใสในศาสนาอาศัยอยู่ในลังกา วันหนึ่งพระมลियมหา เทวเถรอาพาธไปบิณฑบาตข้าวยากูจากจุลคัลละ แล้วชวนจุลคัลละไปนมัสการพระเจดีย์ จุฬามณีที่ดาวดึงส์ จุลคัลละและพระมลियมหาเทวเถรพบพระศรีอาริย์มานมัสการเจดีย์ พร้อมเทพบริวาร จุลคัลละได้ถามกุศลกรรมของเทพบุตร ๕ องค์ พระเถระสนทนากับพระศรีอาริย์ พระศรีอาริย์ประทานผ้าทิพย์แก่จุลคัลละผืนหนึ่ง เมื่อกลับมายัง โลกมนุษย์ จุลคัลละเล่าเรื่องราวให้คนฟังและแนะนำให้สร้างกุศล จากนั้นเจ็ดวัน จุลคัลละเสียชีวิตและไปอุบัติเป็นเทพบุตรที่สวรรค์ชั้นดุสิต (Rasawahini cited in Na-Nakorn, 1983, p. 45)

นิทานพื้นเมืองของลังกาดังกล่าว จุลคัลละเป็นตัวละครเอกของเรื่อง เป็นอุบาสกผู้ใฝ่ใจในพระศาสนา ได้ขึ้นไปสักการะพระธาตุเจดีย์ จุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมกับพระมลियมหาเทวเถร จุลคัลละได้พบพระศรีอาริย์โพธิสัตว์ น่าสนใจว่า *จุฬาลงคมาลัย* หรือพระมาลัยพิภที่ ๓ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก มีชื่อตัวละคร เค้าไครงเรื่อง ใกล้เคียงกับนิทานพื้นเมืองลังกาเรื่องจุลคัลละ กล่าวคือ จุฬาลงคจะเป็นอุบาสกผู้ใฝ่ใจในทางธรรม ได้ติดตามพระมาลัยไปนมัสการพระธาตุเจดีย์จุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จนได้พบพระศรีอาริย์ ชื่อจุลคัลละกับชื่อจุฬาลงคคล้ายคลึงกันมาก ทั้งยังนำชื่อของตัวละครมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง/ชื่อคัมภีร์อีกด้วย

เนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์*จุฬาลงคมาลัย*มี ๒ ส่วน คือเล่าเนื้อความตามคัมภีร์พระมาลัยในพิภ/ผูกที่ ๑ และ ๒ อย่างย่อ ส่วนที่แตกต่างคือ เล่าเหตุการณ์หลังจากที่พระมาลัยนำความตามที่พระศรีอาริย์สั่งลงมาบอกมนุษย์ มนุษย์บอกพระมาลัยว่า ผู้ที่จะจัดเครื่องพันบุชาธัมม์เวสสันดรและจัดเทศน์ให้จบภายในวันเดียวมีเพียงกษัตริย์ และเศรษฐีที่ทำได้ ชาวบ้านธรรมดาทำไม่ได้ ขอให้พระมาลัยขึ้นไปถามพระศรีอาริย์ จุฬาลงคอุบาสกอาสาขึ้นไปกับพระมาลัย ดังความว่า

ส่วนว่ามหาเถรเจ้า ก็ไหว้สาถามว่า ภนฺเต ภควา ข้าแต่ เจ้ากูอรียเมตเตยเจ้า แต่เมื่อเข้ายังวัน ข้าก็ไหว้เจตยเจ้าแล้ว ก็นั่งอยู่แล้ว คำอันเจ้ากูสั่งหื้อข้าลงไป หื้อกล่าวยังคนทั้งหลายโนชมพู

แล เมตตามานา ตั้งฟังยังมหาเวสสันดรหื้อแล้ววัน ๑ วันเดียว
ตั้งอัน หื้อตั้งเคื่องคือว่าขอพันตัว ทุงพันผืน ไม้สีพันพันแหล้ม
ประทิดพันดวง เข้าพันก้อนนั้น มนุส อันว่าคนทั้งหลายก็ยินกิตยาก
ลำบากด้วยอันบ่ตเปน เเทมีแต่ท้าวพระยาสค้วยเสฏฐี จึงปดเปน
ได้แล ผู้ข้าก็จักชวนเอาอุบาสกผู้ขึ้นมาไหว้สาถาม อริยมตตเจ้า
เล่าแล โส เมตตยา ส่วนว่าพระเมตตยเจ้า สุตวา ได้ยินแล้ว ตวัจณ
ยังคำมหาเถรเจ้า สุตวา ได้ยินแล้ว ยังปุงจถาถมตั้งอัน ส่วน
อริยมตตยเจ้า ก็กล่าวว่าดูรามหาเถร มนุสสา อันว่าคนทั้งหลาย
โนชุมพุนั้นตั้งอัน คั้นว่าไคถึงสุขขสามประการนั้นตั้งอัน มักไค
หันหน้าข้าเมื่อเปนพระพายหน้าตั้งอัน จุงจักหื้อเขาพร้อมกัน
ตั้งฟังยังมหาเวสสันดรหื้อแล้ววัน ๑ วันเดียวตั้งอัน อันว่า
เคื่องบูซาเย่เชื้อเยพันนั้น คั้นว่าผู้เดียวบองบได้ ก็หื้อสองคน
สองคนบองบได้ ก็หื้อสี่คน สี่คนบองบได้ ก็หื้อถึงเก้าถึงสิบถึง
ซาวบองบได้ ก็หื้อชวนกันทานปเวณี คั้นจักถึงวัน ๑ บ่อยาชาแล
ก็จักได้ถึงนิพพานเจ้า อันบู้เฝ้าบู้ตายนั้นชาแล

(Chunlangkha Malai Wat Pha Taek Version, 1998)

กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าคัมภีร์จุฬังคมาลัย หรือพระมาลัยพัทที่ ๓ เป็นภาคต่อ
ของคัมภีร์ทุติยมาลัย เมื่อพระมาลัยนำความจากพระศรีอารีย์แจ้งให้มนุษย์ทราบ แล้ว
มนุษย์เกิดข้อสงสัยและขอต่อเรื่องการจัดเทศน์เวสสันดรหื้อ ซึ่งพระศรีอารีย์ให้
คำตอบว่าสิ่งที่ผ่อนปรนได้คือผู้จัด หากจัดคนเดียวไม่ได้ให้หลาย ๆ คนช่วยกันจัดเตรียม
ของ แต่สิ่งที่คงไว้ตามเดิมคือเครื่องพันบูชาธัมมเวสสันดรหื้อและระยะเวลาในการจัด
เทศน์เวสสันดรหื้อให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว น่าสนใจว่าเนื้อหาในคัมภีร์จุฬังคมาลัย
ตอนที่เพิ่มเข้ามาสัมพันธ์กับประเพณีเทศน์มหาชาติที่บ้านผาแตกหรือไม้อย่างไร

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์พระมาลัยกับประเพณีเทศน์มหาชาติของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก

ศรภาพร ณ ถลาง ได้สรุปความจากข้อเขียนของมาลินอฟสกีที่อธิบาย
ความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับการประกอบพิธีกรรมว่า

ตำนานมิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าธรรมดา แต่มีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติของผู้คนในกลุ่มชนนั้น ตำนานยังเป็นเรื่องเล่าที่สร้างโลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาลสังคม และบอกสถานะภาพของตัวตนของบุคคลในสังคม ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่สังคมใช้สร้างมาตรฐานทางศีลธรรม และสร้างคำอธิบายและเหตุผลในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มชนนั้น ๆ

(Nathalang, 2014, p. 366)

คัมภีร์พระมาลัยเป็นคัมภีร์ที่ให้คำอธิบายและให้เหตุผลในการประกอบพิธีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก ทั้งในแง่ของที่มาของการประกอบพิธีกรรม เครื่องบูชาที่ต้องจัดเตรียมในพิธีกรรม ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนงานอันสงส์ที่จะได้รับ

คัมภีร์พระมาลัยผู้ที่ ๑ และ ๒ ของทั้ง ๓ ส่วนวน อธิบายที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติตรงกันว่าให้จัดเครื่องพันบูชาธัมมเวสสันดรและเทศน์ธัมมเวสสันดรจบภายในวันเดียว จะมีอานิสงส์ได้พบพระศรีอารีย์ โดยไม่ได้ระบุนว่าการจัดเทศน์ธัมมเวสสันดร และจัดเครื่องพันนั้นกระทำเป็นรายบุคคลหรือคนจำนวนมากร่วมกันจัดขึ้น ส่วนเนื้อความในจุฬาลงคมาลัยหรือคัมภีร์พระมาลัยผู้ที่ ๓ ส่วนวนวัดผาแตกเล่าเหตุการณ์หลังจากที่พระมาลัยลงไปบอกมนุษย์ในชมพูทวีปว่า มนุษย์บอกพระมาลัยตามตรงว่า เครื่องพันบูชาธัมมเวสสันดรมีหลายอย่าง การจัดเตรียมเครื่องพันนั้นคนธรรมดาเพียงคนเดียวทำไม่ได้ มีแต่กษัตริย์และเศรษฐีเท่านั้นที่ทำได้ ขอให้พระมาลัยขึ้นไปถามพระศรีอารีย์ พระมาลัยและจุฬาลงคอุบาล์ขึ้นไปถามพระศรีอารีย์ พระศรีอารีย์อนุญาตว่าหากว่าคนเดียวจัดเตรียมเครื่องพันไม่ได้ก็ให้หลาย ๆ คนช่วยกันจัดเตรียมเครื่องพัน และให้จัดเทศน์เวสสันดรให้จบภายในวันเดียว พระมาลัยนำความจากพระศรีอารีย์มาแจ้งมนุษย์ว่า

ดูราอุบาล์อุบาลีกาทั้งหลายเหย บัดนิตนเรมหาเถรเจ้าแล
จุฬาลงคอุบาล์ก็ขึ้นเมื่อไหว้สาถามยังพระเมตตยเจ้า ไนชั้นฟ้า
ดาวดึงสา สวรรคเทวโลกพูน ท่านก็บอกปัดติขาวสารว่า หื้อคน
ทั้งหลาย กทำบูรแลรักสาสิลภาวนาแล หื้อทานเคื่องวัตถุภูฐาน

แล้ว เข้าน้ำโภชนาอาหาร อัน ๑ ก็หื้อก้อมกันล้างธัมม์เป็นทานแล
เคื่องอฏฐุปริภิกขารเพนทาน อัน ๑ ก็หื้อก้อมกันทานยังมหาเวสสันดร
หื้อแล้ววัน ๑ วันเดียวแล หย่องตั้งเคื่องบูชายังธัมม์มหาเวสสันดรนั้น
คนผู้ ๑ ปองบได้ คือว่าชอน้อยพัน ประทิตพัน เข้าพันก่อนนั้น คั้น
ผู้เดียวบองบได้ ก็หื้อพร้อมกันสองคนสามคนสี่คน แปดคนสิบคน
ร้อยคน ห้าร้อยคนก็ตั้งบองตั้งธัมม์ฟังยังมหาเวสสันดรหื้อชวน
กันวันเดียวนั้นตั้งอันแล ก็หากจักได้ถึงนิพพานธัมม์ได้ อริยมุตตย
เจ้า หากสั่งเรามาสนั้นแล

(*Chunlangkha Malai Wat Pha Taek Version, 1998*)

กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าคัมภีร์พระมาลัยผูกที่ ๑ และ ๒ ให้ความสำคัญกับเรื่อง
การจัดเครื่องพันบูชาธัมม์และจัดเทศน์มหาชาติให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียวว่ามีอานิสงส์
จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอริย์ ในขณะที่คัมภีร์พระมาลัยผูกที่ ๓ หรือจุฬาลงคมาลัย
เน้นประเด็นที่ผู้จัด ว่ามีได้ทั้ง ๒ แบบ คือ ๑) คนเดียวหรือคนไม่กี่คนเป็นเจ้าของภาพ หรือ
๒) คนจำนวนมากคนร่วมกันเป็นเจ้าของภาพ และเน้นว่าให้ทำบุญด้วยการทานธัมม์หรือ
ถวายคัมภีร์

ประเพณีเทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตงนั้นสืบต่อมาจาก
กลุ่มชาติพันธุ์ไทในสิบสองพันนา และเชียงตุง

เจ้าฟ้ามหาชนานคือผู้ครองเมืองเชียงตุงและชายา ถวายคัมภีร์มหาชาติ ๑๑๐
ชุด ถวายหอผ้าขาว (ธรรมาสน์) ๑๐๐ หลัง ต้นคร่ำทาน (เครื่องไทยธรรม) ๑๐๐ ต้น
พร้อมกับสร้างพระพุทธรูป ๑๒๐ องค์ เมื่อ จ.ศ. ๑๑๘๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๖๗
(Wachirayano, 2018, p. 60)

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เดินทางไปสิบสองพันนา พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๔๙๘ บันทึก
เรื่องทานมหาปางของชาวไทลื้อว่า “ทำบุญใหญ่ที่สุดสำหรับตัวบุคคลคือ การทาน
มหาปางต้องถวายคัมภีร์มหาชาติ หอปราสาท สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม
เครื่องนอน และอื่น ๆ แทบทุกอย่าง เหมือนกับจะให้ผู้ได้รับทานนั้นไปตั้งครอบครัวตั้งตัว
ได้ทีเดียว เชื่อกันว่าเป็นการทำบุญถวายทานที่ได้กุศลแรง” (Srisawad, 2004, p. 204)

ธรรศ ศิริรัตนบัลก์ ให้ข้อมูลว่า ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานที่นับถือพุทธศาสนานิกาย โยนให้ความสำคัญกับธัมมเวสสันตระ แต่ผู้ที่นับถือนิกายม่านจะไม่ให้ความสำคัญเท่าใดนัก ชาวไทใหญ่ไม่เรียกว่าทานมหาปาง แต่เรียกว่าทานธัมมเวสสันตระ ชาวไทใหญ่ บางพื้นที่จะใช้ “จะเรออลิกธัมมเวสสันตระ” คือให้ จะเร (ผู้รู้หรือครู) เป็นผู้อ่านคัมภีร์ เวสสันตระ ต่างจากชาวไทเขิน-ไทลื้อที่ให้พระเทศน์ ไทใหญ่บางพวกที่เป็นเจ้าภาพทานธัมมเวสสันตระใช้คำนำหน้าชื่อว่า “จะก่า” หรือ “จ่าก่า” และมีบางกลุ่ม ใช้คำว่า “ลายซิ่น”, “ลายใส”, หรือ “ลายคำ” เพิ่มเป็นคำนำหน้าชื่อเพื่อแสดงความยกย่อง ในขณะที่ชาวไทลื้อเมืองยองและชาวไทเขินบางพื้นที่ของเมืองเชียงตุง เมื่อทานมหาปางแล้วได้รับการยกย่องให้มีคำนำหน้าชื่อว่า “พะก่า” (Sriratanaban, personal interview, 2020 September 30) อย่างไรก็ตามคนไทลื้อในสิบสองพันนาไม่มีธรรมเนียมเรียกผู้ที่เจ้าภาพทานมหาปางว่า “พะก่า” (Shung, personal interview, 2020 September 28)

ที่บ้านผาแตก การเป็นเจ้าภาพทานมหาปางหรือถวายธัมมเวสสันตระส่วนบุคคลนอกจากต้องทานธัมมจากน้อยไปใหญ่ คือทำบุญด้วยการถวายสิ่งของตามที่กำหนดไว้ให้ครบถ้วน โดยจะไม่ทำข้ามขั้น แต่ละกลุ่มมีลำดับการทำบุญที่ต่างกันไปเล็กน้อย ดังนี้ ชาวไทใหญ่ตั้งต้นจากการถวายธัมมปารมี ธัมมชาตา ถวายสิ่งของตามชาตาคำเกิดหรือชะตาเกิด เป็นเจ้าภาพตั้งธัมมกลางใจเรือน เป็นเจ้าภาพบรรพชาสามเณร เป็นเจ้าภาพอุปสมบทพระภิกษุ ทานธัมมสามสุมสีทัน ทานธัมมสุขชะวัณณะวัฬหลง แล้วจึงทานมหาปาง ทานธัมมจากน้อยไปใหญ่ของชาวไทเขินตั้งต้นจากทานธัมมปารมี ทานก่วยสลาท ทานธัมมชาตา ทานธัมมปีฎกะทั้งสาม ทานธัมมน้ำอ้อย ถวายสิ่งของตามชาตาคำเกิดหรือชะตาเกิด เป็นเจ้าภาพบรรพชาสามเณร เป็นเจ้าภาพอุปสมบทพระภิกษุ ทานธัมมสุขชะวัณณะวัฬหลง ให้ครบถ้วนก่อนจึงจะทานมหาปางได้ ทานธัมมจากน้อยไปใหญ่ของชาวไทลื้อที่บ้านผาแตก ตั้งต้นจากทานธัมมปารมี ทานธัมมชาตา ทานธัมมปีฎกะทั้งสาม ถวายสิ่งของตามชาตาคำเกิด แล้วจึงทานมหาปาง (Petchaboon, 2016, p. 61)

คนไทเขินและไทลื้อมีความนิยมว่าการทานมหาปางเป็นสุดยอดของการทำบุญให้ทาน ต้องสังสมเงินทองจำนวนมากเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ค่าบูชาคัมภีร์ เวสสันตระ ค่าอาหารเลี้ยงผู้ร่วมงาน ค่าทำบุญ นอกจากนี้ต้องมีญาติมิตร เพื่อนพ้อง

ที่ช่วยเหลือในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี และจัดพิธีกรรมให้ครบถ้วน เชื่อว่า ผู้เป็นเจ้าของภาพทานมหาปางและครอบครัวจะมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ของที่ถวายทานไปนั้นก็จะผู้ถวายอยู่ในโลกหน้า แม้คนไทเหล่านี้จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ ต.เวียงปางคำ อ. แม่สาย จ. เชียงราย กว่า ๕๐ ปีแล้ว แต่ก็ยังคงรักษาความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างไว้ได้ รวมถึงประเพณีตั้งธัมมเวสสันตระและ ทานมหาปาง

คนไทเขินเชียงตุงบางส่วนและคนไทลื้อเมืองยองมีธรรมเนียมว่าเมื่อแรกตั้ง วัดใหม่ต้องถวายคัมภีร์เวสสันตระเข้าวัดก่อน จากการสำรวจคัมภีร์ที่วัดผาแตก พบว่า คัมภีร์ที่เก่าที่สุดคือคัมภีร์เวสสันตระ เดิมเป็นของวัดเวียงพาน ต่อมาเมื่อมีผู้บูชาธัมมเวสสันตระชุดดังกล่าวถวายไว้ที่วัดผาแตก พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย พระภิกษุ ชาวไทลื้อเมืองยองเล่าว่า วัดที่ทานสร้างขึ้นใหม่คือวัดบ้านยี่น เมืองยอง เมื่อทำบุญขึ้นวัดใหม่ก็เริ่มต้นด้วยทานธัมมเวสสันตระ ผู้อาวุโสในชุมชนอธิบายว่าเนื่องจาก เป็นประเพณีที่ทำสืบเนื่องกันมา (Mahaviriyo, personal interview, 2020 September 28)

วัดผาแตก ทั้งพระภิกษุ ปู่จารย์ รวมถึงคนที่เข้าวัดส่วนมากเป็นคนที่ยอพยพ มาจากเมืองต่าง ๆ ในรัฐฉานและสิบสองพันนา พระสิทธิชัย ฐิตธัมโม ชาวไทเขิน เจ้าอาวาสวัดผาแตกอธิบายว่า ความเชื่อของชาวเหนือ เชียงตุง เมืองยอง เชื่อว่าตั้งธัมมมหาชาติ มีอานิสงส์สูงสุดเนื่องจากพระเวสสันดรต้องสละทุกสิ่งทุกอย่าง ก่อน แล้วจึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ที่บ้านผาแตกชาวบ้านอยากตั้งธัมมตามประเพณี ที่เคยทำกันมา (Thitathammo, personal interview, 2020, October 23) ที่วัดแห่งนี้ จึงยังมีทั้งการตั้งธัมมเวสสันตระเป็นประจำทุกปีและมีผู้เจ้าภาพทานมหาปางอยู่ อย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปว่าคัมภีร์พระมาลัยมีบทบาทสำคัญต่อประเพณี เทศน์มหาชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ดังนี้

๑. คัมภีร์ปกมมาลัย ทุตติมาลัย และจุฬาลงคมาลัย มีบทบาทในการอธิบาย ที่มาของการประกอบพิธี จำนวนเครื่องบูชาธัมม ระยะเวลาในการเทศน์ให้สิ้นสุด ภายใน ๑ วัน รวมถึงอานิสงส์ของการจัดตั้งธัมมภายในเวลาที่กำหนดว่าผู้นั้นจักได้ พบพระศรีอารีย์

๒. คัมภีร์จุฬาลงกรณ์ว่า เวสสันดรเป็นชาตกเรื่องสำคัญ พระศรีอารียเทศน์เรื่องเวสสันดรให้เทวดาฟังที่ลานพระเจดีย์จุฬามณี เนื้อความในจุฬาลงกรณ์ พระศรีอารียแนะนำให้ทำบุญด้วยการทานธัมม์หรือถวายคัมภีร์ ให้ตั้งธัมม์เวสสันดรคือถวายคัมภีร์เวสสันดร พร้อมเครื่องบูชา เน้นว่าหากจัดเตรียมเครื่องพันธุชาธัมม์และจัดตั้งธัมม์คนเดียวไม่ได้ ก็ให้หลาย ๆ คนช่วยกันจัด สอดคล้องกับความเชื่อของชาวไทลื้อทั้งลื้อในสิบสองพันนา ไทลื้อเมืองของ ไทเขินในเชียงตุง รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตกที่ถือว่าการทานมหาปางหรือการถวายคัมภีร์เวสสันดรส่วนบุคคลเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่มีอานิสงส์มาก

แม้ปัจจุบันที่วัดผาแตกจะไม่ได้เทศน์คัมภีร์จุฬาลงกรณ์แล้ว เนื่องจากเป็นคัมภีร์ที่หายากแต่คติเรื่องการทานมหาปางก็ยังคงฝังรากลึกอยู่ในใจของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตกยังคงยืนยันจัดงานตั้งธัมม์เวสสันดรเป็นประจำทุกปี และยังคงมีผู้เป็นเจ้าของภาพทานมหาปางอยู่เนือง ๆ ด้วยเชื่อว่าเวสสันดรเป็นชาตกเรื่องสำคัญ

สรุป

ที่วัดผาแตกมีคัมภีร์พระมาลัย ๓ พบ เรียก ปฐมมาลัย ทุตติยมาลัย และจุฬาลงกรณ์ แตกต่างจากชาวไทเขินในภาคเหนือและภาคอีสานที่มีคัมภีร์พระมาลัยเพียง ๒ ผูก ภาคอีสานเรียกว่า มาลัยหมื่น มาลัยแสน ภาคเหนือเรียกว่า ปฐมมาลัย และทุตติยมาลัย คนไทยวนในล้านนาเรียกคัมภีร์ปฐมมาลัยว่ามาลัยเค้า และเรียกคัมภีร์ทุตติยมาลัยว่ามาลัยปลาย สะท้อนว่าคัมภีร์พระมาลัยที่ใช้ก่อนเทศน์มหาชาติของล้านนามีเพียง ๒ ผูก

คัมภีร์ปฐมมาลัย-ทุตติยมาลัยหรือมาลัยหมื่น-มาลัยแสน เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย หาดต้นฉบับได้ไม่ยาก แตกต่างจากคัมภีร์จุฬาลงกรณ์หรือพระมาลัยผูกที่ ๓ พบว่ามีต้นฉบับเหลือน้อย น่าสนใจว่าแหล่งที่พบต้นฉบับคัมภีร์จุฬาลงกรณ์คือสิบสองพันนา คัมภีร์จุฬาลงกรณ์ที่บ้านผาแตกผู้วิจัยนำมาศึกษา ผู้ถวายคัมภีร์นำต้นฉบับคัมภีร์จุฬาลงกรณ์มาจากเชียงตุง คัดลอกคัมภีร์แล้วนำมาถวายวัดผาแตก

เนื้อหาของคัมภีร์ปฐมมลายู ทูตียมลายู และจุฬาลงคมาลัยเป็นเหตุการณ์ที่เกิดเกี่ยวเนื่องกัน โดยคัมภีร์จุฬาลงคมาลัย มีชื่อตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องจุลคัลลละซึ่งเป็นนิทานพื้นเมืองลังกาในหนังสือรสวาหินี

คัมภีร์พระมาลัยทั้ง ปฐมมลายู ทูตียมลายู และจุฬาลงคมาลัยอธิบายมูลเหตุแห่งการเทศน์มหาชาติ การจัดเตรียมเครื่องพันบูชามหาชาติ กำหนดระยะเวลาในการเทศน์มหาชาติให้เสร็จสิ้นภายใน ๑ วัน และกล่าวถึงงานสังส์การจัดเทศน์มหาชาติว่าจักได้พบพระศรีอาริย์ในอนาคต

ในอดีตที่วัดผาแตกเทศน์พระมาลัยทั้ง ๓ พบ ได้แก่ ปฐมมลายู ทูตียมลายู และจุฬาลงคมาลัย ก่อนเทศน์มหาชาติ ทั้งประเพณีตั้งธัมม์เวสสันดรและทานมหาปาง แต่ต่อมาคัมภีร์จุฬาลงคมาลัยหายาก ปัจจุบันจึงไม่เทศน์คัมภีร์ดังกล่าว ที่วัดผาแตกยังคงมีการจัดงานตั้งธัมม์เวสสันดรเป็นประจำทุกปีและยังคงมีคู่สามี-ภรรยาแจ้งความประสงค์ทานมหาปางอย่างต่อเนื่อง

References

Manuscripts

Anonymous. (1998). *Chunlangkha Malai. Phapsa 1 Phap. Sombun. Aksontham. Cho. So. 1360*. [Chunlangkha Malai. Folded Sa Paper. Complete. Aksontham Script.] Wat Pha Taek, Tambon Wiang Phang Kham, Amphoe Mae Sai, Changwat Chiang Rai.

Anonymous. (1998). *Pathom Malai. Phapsa 1 Phap. Sombun. Aksontham. Cho. So. 1360*. [Pathom Malai. Folded Sa Paper. Complete. Aksontham Script.] Wat Pha Taek, Tambon Wiang Phang Kham, Amphoe Mae Sai, Changwat Chiang Rai.

Anonymous. (1998). *Thutiya Malai. Phapsa 1 Phap. Sombun. Aksontham. Cho. So. 1360*. [Thutiya Malai. Folded Sa Paper. Complete. Aksontham Script.] Wat Pha Taek, Tambon Wiang Phang Kham, Amphoe Mae Sai, Changwat Chiang Rai.

Secondary Documents

- Anonymous. (1986). *Lam Maha Chat, Samnuan Changwat Chaiyaphum*. [Chaiyaphum Province Version of the Maha Chat Chant]. Bangkok: S. Thamma Phakdi Publisher.
- Duangchana, A. (1995). *A study of the tradition of the Phra Malai Recitation in Amphoe Chaiya, Changwat Surat Thani*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Southern Campus, Songkhla, Thailand.
- Jaruworn, P. (1999). *The transmission and tradition of the Malai chant at Ban Nong Khao, Changwat Kanchanaburi*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Na-Nakorn, W. (1983). *Common Elements in Phra Malai Story in Folk Literature and Phra Malai Khamluang*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Nathalang, S. (2014). *Thritsadi Khatichon Witthaya: Withi Witthaya Nai Kan Wikhro Tamnan-Nithan Phuenban*. [Folklore Theory: Analysis Methodology of Myths and Folktales]. (3rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Pannyawamsa, S. (2007). *The Tham Vessantara-jataka A critical study of the Vessantara-jataka and its influence on Kengtung Buddhism, Eastern Shan State, Burma*. (Doctoral dissertation). The Postgraduate Institute of Pali and Buddhist University of Kelaniya, Sri Lanka.
- Petchaboon, C. (2016). *Belief and Role of Tan Tham Tradition of the Tai Peoples at Tambon Wiang Phang Kham, Amphoe Mae Sai, Changwat Chiang Rai*. (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Padpadee, O. (1978). *Prince Thammathibet's Works of The Khamluang Type*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Roger Peltier, A. (1987). *Tai Khoeun Literature*. Bangkok: Duang Kamol.

- Rungrueangsri, U. (1999). Tang Tham Luang. [The Major Sermon]. In *Encyclopedia of Northern Thai Culture, Volume 5*: (p. 2340-2350). Bangkok: The Thai Commercial Bank Foundation for the Encyclopedia of Thai Culture.
- Rungrueangsri, U. (2002). *Wetsandon Chadok Chabap Mai Phai Chae Reo Daeng*. [Wetsandon Chadok: Mai Phai Chae Reo Daeng Version]. Runggrueangsri, U. (Transliteration and Edition). Chiang Mai: Ming Mueang Printing.
- Sanpanich, C. (1981). *The Phra Malai : A Critical Study*. (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok, Thailand.
- Srisawad, B. (2004). *Thai Sipsongpanna* [Tai in Sipsongpanna]. (2nd ed.). Bangkok: Siam Publisher.
- Thatsananan, S. (1999). Phra Wet, Bun (Thet Maha Chat). [Phra Wetsandon, Merit (The Maha Chat Sermon)] In *Encyclopedia of Northeastern Thai Culture, Volume 9*:(p. 3033-3042). Bangkok: The Thai Commercial Bank Foundation for the Encyclopedia of Thai Culture.
- The Social Research Institute. (1982). *Raichue Nangsue Boran Lanna Thai : Ekkasan Maikhrofim [A catalogue of Lanna Manuscripts Microfilm Copies in The Social Research Institute]*. Chiang Mai: The Social Research Institute.
- Wachirayano, W., Thitavavisiddho, W., Piphitsutatorn and Inthanon, V. (2018). The Values of the Vessantara Jataka Recitation Ceremony of the Khun People in Keng Tung. *Journal of Buddhist Studies* 9(2), 54-68.

Japanese Reference

- Katô, K. and Yanatan, I. (2001). *A study of historical material on the Tai Lue People in China, Laos, and Thailand*. Nagoya: Nagoya University.

Personal Interview

Mahaviriyo, W. (2020, September 28). Personal interview.

Shung, Y. (2020, September 28). Personal interview.

Sriratanaban, T. (2020, September 30). Personal interview.

Sukkapanyo, S. (2014, February 14). Personal interview.

Thitathammo, S. (2013, October 23). Personal interview.